

بررسی تطبیقی داستان‌ها و متون کتب صابئین مندایی با آداب و رسوم آن‌ها در زندگی روزمره از دیرباز تا به امروز

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۰۷

کد مقاله: ۶۲۷۰۶

شکیبا رحمانی^۱

چکیده

مذهب همواره به‌عنوان یکی از معیارهای تمییز انسان‌ها تلقی می‌شود که بر اساس الگوهای رفتاری برطبق ویژگی‌ها و فرایض دینی‌شان می‌توان آن‌ها را مورد مطالعه قرار داد. در حقیقت امروزه جایگاه مذهب در مطالعات انسان‌شناختی و تعیین الگوهای فعالیتی انسان‌ها نقش به‌سزایی دارد. در واقع مذهب به مثابه یکی از عناصر فرهنگی و یک پدیده، منشاء ایجاد تفاوت رفتارهای انسانی شناخته شده و نیز نقش محیط بر عملکرد و اعمال و اعتقادات مذهبی و همچنین در فعالیت‌های اجتماعی افراد به وضوح قابل مشاهده است. صابئین مندایی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و فرایض دینی آن‌ها با رفتار و عملکرد روزانه آن‌ها پیوند خورده است. به‌طور کلی آداب و رسوم منداییان، مانند غسل تعمید و برخی آیین‌های دیگر، بازمانده آداب و رسوم آن‌ها از دوران کهن است که به تمامی، این آیین‌ها را منداییان ساکن ایران و ساکنین دیگر نقاط جهان حفظ کرده‌اند. بنا بر این بررسی آیین‌های ایشان به درک و تحلیل انسان‌شناسانه این قوم کمک خواهد کرد. این آداب و رسوم با آن‌چه که در کتب مقدس آنان عنوان شده مطابقت داشته و بخش بزرگی از زندگی امروزه‌شان را در بر می‌گیرد. در این مقاله مهم‌ترین ارکان آیین عبادی صابئین مندایی مطرح شده و پس از آن با اشاره به تأثیرپذیری آن‌چه که از دوران کهن در انجام این آداب و فرایض دینی اعمال می‌شد نقش این آیین‌ها از منظر انسان‌شناسانه، مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در این مقاله در هر بخش ابتدا به نحوه انجام فرایض عبادی صابئین پرداخته و سپس این اعمال و فرایض را با داستان‌های اساطیری و متون کهن مذهبی آن‌ها تطبیق خواهیم داد که در پایان مقاله با جمع‌بندی آن‌ها، به کلیتی در باب ارتباط زندگی روزمره منداییان و شکل کلی آیین‌های آنان از دوران کهن خواهیم رسید.

واژگان کلیدی: صابئین مندایی، گنزاربا، تعمید، مذهب، فرهنگ

۱- مقدمه

آداب و رسوم منداییان، مجموعه‌ای از رفتارهای دینی این مردم است که براساس زیر بنای فکری از باورهای آن‌ها شکل گرفته است. آنچه که امروز به عنوان آداب و رسوم منداییان می‌شناسیم، بازمانده باور و رفتارهای ملتی بسیار قدیمی است که با پیام آسمانی آدم ابوالبشر، شیتل (شیت)، نو (نوح)، شوم (سام فرزند نوح)، و آخرین پیامبر آنان که با حضرت یحیی یهانا یا یحیی تمعید دهنده ختم می‌شود هم‌ساز گشته است. این استمرار آیین در زندگی منداییان بدان معناست که زندگی هر فرد مندایی از هنگام تولد تا مرگ با آیین‌های دینی به پیش می‌رود. مراحل مهم و کلیدی زندگی هر مندایی در حصار از کلام مقدس گنزاربا^۱ حفاظت شده و تا آدابی در هنگام احتضار برای فرد و پس از مرگ وی ادامه می‌یابد.

آیین‌های مذهبی مندایی، با نیایش رسمی عالمان مذهبی آن‌ها همراه بوده و این آیین‌ها مهم‌ترین حلقه پیوند آن‌ها با زندگی روزمره‌شان است. اما آنچه که مطرح است، این است که هر یک از این آیین‌ها را می‌توان واحدی مستقل شمرد که از اجزایی مختلف تشکیل شده‌اند و تمامی این اجزاء با نظم معین در کنار هم قرار گرفته و مجموعه واحدی را به وجود آورده‌اند. برای نمونه مکان برگزاری آیین‌ها، نیایش‌هایی که قرائت می‌شوند، حضور مردم و عالمان دینی و نیز نمادهای دینی و مذهبی، هر کدام ویژگی‌هایی دارند که خاص مراسم آن‌ها بوده اما در کنار هم به وحدت رسیده‌اند. در این مقاله سه مورد از مراسم و مناسک عبادی منداییان و سپس داستان‌های اساطیری آنان به عنوان ریشه‌های این مناسک مورد بررسی و تطبیق قرار خواهند گرفت.

۲- تمعید

یکی از بارزترین و مهم‌ترین آیین دین صابئین مندایی، غسل تمعید است و به وسیله این غسل است که یک مندایی جزء منداییان به حساب می‌آید. این مراسم را می‌توان از دسته بیرونی آیین‌های منداییان به حساب آورد که دارای دو وجه است: غسل روحانی و غسل جسمانی. که غسل روحانی بر جنبه نمادین تطهیر روح و روان و غسل جسمانی، بر تطهیر در آب روان تاکید دارد (اسماعیل پور ۱۳۹۶، ۴۵). صابئین بر این عقیده هستند که حضرت آدم و حوا توسط هیل زیوا^۲ در آب روان تمعید داده شده‌اند. این غسل دو گونه است: غسل تمعید رسمی (مصوتا): که برای پاکیزگی و طهارت روح و جسم در آب روان و با نظارت روحانی مندایی انجام می‌شود. غسل تمعید معمولی (طماشه) که هر کس به تنهایی با فر رفتن در آب روان و یا زیر دوش می‌تواند انجام دهد. طبق روایات، مراسم تمعید از زمان حضرت آدم رایج بوده اما در زمان به قدرت رسیدن یهودیت و تصرف فلسطین و ایجاد محدودیت برای اقوام و ادیان دیگر از طرف یهودیان، این عمل قابل اجرا نبوده و پس از این که حضرت یحیی نبوت خود را اعلام می‌کند اولین عملی که برای تطهیر نمودن مردم (صابئین) از گناهان انجام می‌دهد، مراسم تمعید است که عده کثیری از صابئین را درون رودخانه تمعید می‌نماید. پس از این عمل صابئینی که در گوشه و کنار به‌طور مخفیانه به سر می‌بردند از قدرت و حمایت پیامبر جدیدشان برخوردار می‌شوند و گرد وی جمع می‌گردند.

۲-۱- روایت اسطوره‌ای تمعید

منداییان بر این باورند که پیش از رواج تمعید در میان فرزندان آدم (قوم مندایی)، فرشتگان برای تقرب به خداوند در یردنا^۳ تمعید می‌کردند (شیرالی ۱۳۸۹، ۴). اما به‌طور کلی تر، آب، در ادیان مختلف همواره مورد تکریم و تقدس بوده و تا عصر حاضر نیز ادامه دارد. به‌عنوان مثال هروودت در این باره می‌نویسد: "ایرانیان به آب روان حرمتی خاص می‌گذارند، در رود روان ادرار نمی‌کنند و در آن تف نمی‌اندازند. در آن دست نمی‌شویند و متحمل نمی‌شوند که دیگری آن را به کثافتی آلوده کند. احترامات بسیاری به آب منظور می‌دارند" (هروودت ۱۳۸۰، ۷۶). این تقدس در باورها و فرهنگ‌ها تا جایی پیش می‌رفت که برای آن قربانی در نظر می‌گرفتند. چنان‌چه شیخ فرشی می‌نویسد: "در باورهای هند و ایرانی، قربانی آغازین که پیدایش جهان را از آن می‌دانستند، اهمیت زیادی داشت و در آن یک انسان، یک اسب و یک گاو قربانی می‌شده و خون و اعضای آن به رستاخیز طبیعت و پیدایش جانوران، گیاهان، فصل‌ها و جهان مادی می‌انجامید" (فرشی ۱۳۸۲، ۶۹).

با این توضیحات می‌توان به داستان اسطوره‌ای منداییان که در کتاب گنزاربا قسمت راست آمده، اشاره داشت:

۱- کتاب مقدس صابئین مندایی به معنی گنج بزرگ می‌باشد و از دو قسمت راست و چپ تشکیل شده است. گنزاربای راست، شامل مطالب علوم الهی، چگونگی خلقت، علم اخلاق، روایات تاریخی و اسطوره‌ای است. گنزاربای چپ نیز به وضعیت آدمی در برزخ و عالم آخرت می‌پردازد.

۲- هیل زیوا که خوانده می‌شود: جبرئیل رسول، معادل جبرئیل در آیین اسلامی است.

۳- یردنا به معنی آب جاری، از محیط فلسطین که محل اقامت منداییان بوده گرفته شده است.

«پس از خلقت زمین، در نخستین روز ملکا اِشاهیل^۱ و ملکا اوثر^۲ به اتفاق ملکا هیبل زیوا^۳، به فرمان خداوند به سوی زمین آمدند نخست شروع به ساختن آسمان نمودند و بعد آسمان بوجود آمده و شکل گرفت، آنگاه آسمان دهان گشوده و باز گردید و بر زمین باران فروریخت و بدین ترتیب از آب سیل‌آسای باران دریاها به وجود آمدند سپس کوه‌ها بر روی زمین پدیدار شدند و سه فرشته پس از خلق حیوانات، درختان را در زمین کاشته و بار خوشمزه بر آن‌ها نشانندند و اینان را همه و همه خداوند قادر برای آدمی خلق فرمود، تا آدم و همسرش بر روی زمین از آن‌ها به اندازه نیاز بهره‌مند گردند و شکر خداوند عادل را به جا آورند (گنزاربا قسمت راست).»

در جای دیگر در این کتاب نام دو فرشته نگهبان آب‌های روان آمده تحت عنوان شُلْمی و نُدوی که نگهبان و ناظر بر آب‌های روان هستند و در مراسم تعمید نیز از آنان نام برده می‌شود. در این کتاب آمده: اِبْرَخ یَرْدِنا رَبا مِیا اُد هِبی یعنی: مبارک باد نامت ای آب حیات. و عقاید سفاهی منداییان بر این باور است که پیدایش خط آنان نیز توسط آب جاری انجام شده است. و نیز در متون دینی صابئین مندایی آمده که: "نور آب را دید که نیکوست و در آن ساکن شد. رودها و نهرها را جاری ساخت و زندگی از او بود. آب جاری از شمال می‌آمد و گناه آدم و فرزندانش را می‌شست و به جنوب می‌برد (اسکندری ۱۳۹۸، ۱۳۸)."

۳- درفش

یکی از نمادهایی که همواره در مراسم تعمید منداییان بطور نمادین استفاده شده و مورد تکریم قرار می‌گیرد نماد درفش مقدس است که اصلی‌ترین نماد و سمبل دین منداییان است. به عبارت دیگر درفش نماد وحدت صابئین مندایی و یادگار هیبل زیوا است. این نماد از دو عدد نی خیزران که به صورت صلیب و توسط پارچه سفید رنگی به هم متصل شده‌اند، تشکیل شده و با پارچه ابریشمین خام پوشیده شده است. در بالای این درفش اِکلیل^۴ قرار داده شده که از برگ درخت یاس بوده و نشان‌دهنده عقل و ادراک انسان است. برافراشته شدن درفش در زمان اعیاد اتفاق می‌افتد و تعمید شونندگان هنگام تعمید و در اعیاد قبل از ورود به آب ابتدا بوته (آیه) درفش را قرائت کرده و سپس بوته ورود به آب را می‌خوانند. در بخشی از این بوته این‌گونه عنوان می‌شود (ترجمه): "هیبل تو را تبرک نمود با تبرکی بزرگ و به آدم پنهان داد، آدم تو را تبرک نمود با تبرکی بزرگ و به برگزیدگان نیکوکار داد، تو را داد و به برگزیدگان نیکوکار برای منور نمودن و پا برجا نمودن شکل‌هایشان از سرتاسر" و در جایی دیگر آمده: "برگزیدگان نیکوکار بر پاهایشان قیام نمودند و با دست راستشان تو را گرفتند و به سوی بردنای آب حیات رفتند و تو را برپا کردند برای تأییدن درخشش‌ات بر بردنای آب و درخشش‌ات با همدیگر می‌آمیزند و شلمی و ندوی را می‌افزایند. این برگزیدگان نیکوکار که به سوی بردنای می‌روند با درخشش‌ات منور می‌شوند، آن‌ها را محافظت کن و استوار نما و بالا ببر تعمیدشان را به عرش. خداوند پیروز است" (گزیده ای از بوته‌ها ۱۳۸۳، ۱۷).

پارچه درفش دارای بافت خاصی است که به این نوع بافت شصت‌بندی می‌گویند. بافت این پارچه طوری است که حدود ۳۶۰ خانه لوزی شکل که هر خانه نماد چشمه نور است در آن ترسیم شده است. همان‌طور که گفته شد در بالای درفش یک اکلیل قرار دارد که نماد عقل و ادراک آدمی بوده و روحانیون مندایی در اعیاد این نماد را در هنگام تعمید در برابر تعمید شونندگان نصب می‌کنند. به عبارت دیگر درفش را می‌توان به انسانی که دارای پوشش کامل است و یا انسانی که رسته^۵ پوشیده است تشبیه کرد.

۳-۱- روایت اسطوره‌ای درفش

در کتاب سیدرا اد نشمتا^۶ در آیه اِدقشش^۷ در مورد درفش و اکلیل این‌گونه آمده است:

۱- نام فرشته

۲- نام فرشته

۳- فرشته‌ای که از جانب خداوند مامور ایجاد آبادی بر روی زمین گردید.

۴- شاخه باریکی از درخت آس (یاس)، که به صورت انگشتر مدور بافته و تعمید شونده هنگام تعمید آن را در انگشت کوچک خود قرار می‌دهد.

۵- منداییان چه زن و چه مرد در مراسم غسل تعمید باید از لباس دینی به نام رسته که از ۵ تکه تشکیل شده است استفاده کنند. این لباس از جنس نخ کتان و پنبه سفید رنگ است.

۶- این کتاب، از کتاب‌های اصلی منداییان به شمار می‌رود. برخی از مطالبی که در این کتاب درباره آن‌ها بحث می‌شود عبارت است از: دعاهاى روزانه، چگونگی انجام دادن مراسمی مانند تشییع جنازه، دفن میت، تلقین مرده‌ها و دلایل حرمت گریه بر اموات، کیفیت بیرون رفتن روح از جسد و مطالبی در مورد مرگ و معاد. همچنین در این کتاب درباره نفس انسانی و تعمید و تطهیر آن گفتگو می‌شود. کاربرد وسیع و گسترده این کتاب در مراسم مختلف دینی تا آنجاست که بر روحانیان صابئین لازم است تا آن را حفظ کنند و به خوبی با مطالب آن آشنا باشند (رستمی ۱۳۹۷، ۲۶۸).

۷- در کتاب سیدرا اد نشمتا و کتاب انبانی

زمین در آغاز جامد و سرد نبوده و حد و مرزی نداشت و بر روی آن اثری از آبادی و حیات یافت نمی شد. بعدها زمین سرد گردیده و روی آن را آبی متعفن و گندیده به نام میا سیلوی فرا گرفت که از این آب متفن و گندیده موجودات ریزی سر برآوردند که هر شاخه آنان به هزاران هزار نوع از شکل خویش می رسید، آن گاه از جانب خداوند تصمیم گرفته شد تا حضرت آدم، آسوتا و زکوتا نهویلی (سلام و درود خداوند بر او باد) به وسیله فرشتگان بر روی زمین فرستاده شود اما وقتی حضرت آدم بر زمین هبوط کرد موجودات اهریمنی به وی هجوم بردند، پس حضرت آدم دست به دعا برداشت و فرمود ای خالق که مرا خلق کردی، خدای عظمت و متعال، موجودات اهریمنی به من خشم گرفته اند و غضبناک شده اند و می گویند شخصی که راه افتاده و به سویمان آمده اکلیلی بر سرش نیست، پس خداوند قرار داد اکلیل را که علامتی از نور و پاکیزگی و وقار و متانت و راهنمایی است را بر سر آدم نصب نموده و خداوند بر او قرار داد دست حقیقت راستین بزرگ شفاهایش که کمک کننده‌ای (مساعدی) بزرگ بر او باشد و به او فرمود که ایمان و وقار تو چون سام گفن^۱، سام گفین^۲ و سام پیراهوار^۳ خواهد بود. زیرا که فرشتگان مظهر خوبی و وقار و طهارتند. ملکا منداد هیی^۴ هر آدم مومن را به امر خداوند به سلاح قوی ایمان مجهز کرده تا راه فلاح را پیش گرفته و رستگار گردد.

در جای دیگر آمده که بعد از تکمیل ارا اد تیبیل^۵ و سرسبز شدن آن، ملکا هییل زیوا درفش که نماد وحدت منداییان است را هنگام عروج به آسمان برای آنان به یادگار گذاشت (بیت مندا ۱۳۹۳، ۱۳).

۴- عید کوچک

منداییان صاحب دو عید بزرگ و کوچک هستند که هر یک با مراسم و آیین‌های خاص خود همراه است. عید بزرگ که دهوا را نامیده می‌شود با روز اول ماه دولا برابر با ۲۹ تیر آغاز می‌شود و این عید آغاز سال جدید آن‌ها محسوب می‌شود. اما آنچه که در این بخش به آن خواهیم پرداخت عید کوچک منداییان یا دهوا اد طرما (دهوا اد حیننا) است. این عید در هجدهمین روز از ماه تورا که مصادف است با ۱۲ آبان، برگزار می‌شود. منداییان معتقدند در این روز دنیا تکمیل شده و سرسبزی و طراوت در جهان گسترده می‌شود. به همین جهت خوراکی از کنجد و خرما و دانه‌های خوشبو به نام هوخسا درست کرده و همراه با ماست و برنج پخته شده به‌عنوان صبحانه میل می‌کنند. منداییان در روز یکم ماه تورا نیز خوراکی با همین ترکیبات دارند که از آن با نام فل یاد می‌کنند که در فرهنگ عامیانه، آن را به‌عنوان توشه راه ملکا هییل زیوا و همراهانش هنگام رفتن به طبقات زیرین زمین می‌دانند. بر اساس تجربه نگارنده از بازدید این عید، آغاز مراسم عید کوچک در هنگام صبح بوده که منداییان در مندی^۶ گرد هم جمع شده و روحانیون مندایی سخن خود را با داستان آفرینش آغاز کرده و به قرائت بوته‌هایی از کتب مقدس خود می‌پردازند. سپس غذاهایی که ترکیبی از برنج پخته شده به همراه ماش و هوخسا که ترکیبی از کنجد ساییده شده، خرما و دانه‌های خوشبو و آرد نان بوده شده است به اضافه ماست میل می‌کنند و پس از آن کنار روخانه و آب روان رفته و مراسم تعمید خود را به‌جای می‌آورند.

۴-۱- روایت اسطوره‌ای دهوا اد طرما (عید کوچک)

در این روز به امر خداوند و زیر نظر ملکا مندادهیی، فرشته هییل زیوا به طبقات زیرین، که صوفات و دنیاهای ظلمت هستند، فرستاده شد تا گردانندگان دنیاهای ظلمت را مهار و در مکان خودشان اسیر کند. بعد اراد اد تیبیل (زمین خاکی) را فرشته هییل زیوا به کمک برادران خود شیتل و انش جامد نمود و به امر خداوند آب‌های روان و حیات و سرسبزی و طراوت را بر روی زمین ایجاد کردند. بعد از تکمیل ارا اد تیبیل و سرسبز شدن آن، ملکا هییل زیوا درفش را که سمبل وحدت اجتماع اولیه منداییان است برای آنان به یادگار گذاشت. هنگامیکه ملکا هییل زیوا و همراهانش می‌خواستند به آلمان دنهورا^۷ عروج کنند، به امر خداوند فرشتگان برایشان مسقتا (توشه راه) درست کردند (بیت مندا ۱۳۹۳، ۱۳).

۱- نام فرشته

۲- نام فرشته

۳- نام فرشته

۴- ملکا منداد هیی که به معنای عرفان زندگی است تقریباً در تمام امور دخیل است. وی از طرف خداوند مامور شد تا به عالم زیرین رود و ملکه روحا (ملکه بدی‌ها) را در بند کشد. او از فرشتگان بلند مرتبه است که طبیعت و انسان‌ها تحت نظارت او آفریده شده‌اند (اسکندری ۱۳۹۸، ۲۴).

۵- زمین خاکی

۶- مکان مقدس منداییان جهت اقامه مراسم

۷- دنیای نور

عمل ذبح و قربانی کردن از دیرباز در ادیان و فرهنگ‌های مختلف و به شیوه‌های مختلف وجود داشته است. این واژه به معنای تار کردن چیزی به موجودی ماورایی است که با کشتن آن چه که نثار می‌شود همراه است. این مراسم در آیین‌های مختلف با آداب و رسوم مختلف انجام می‌شود. به‌عنوان مثال در بین‌النهرین باستان، سومری‌ها یک مجمع تخصصی از کاهنان بودند که تقویم کاملی از زمان برگزاری جشن‌ها و قربانی کردن‌های ضروری در اختیار داشتند و بعدها این تقویم توسط سامی‌ها گسترش بیشتری پیدا کرد (لطیف‌پور ۱۳۹۴، ۵۵). در میان اقوام هند و اروپایی اولیه، طبقات مختلفی از قربانیان به طبقات مختلفی از خدایان هدیه داده می‌شده یا به عبارتی برخی از خدایان گوسفند، برخی از خدایان گاو نر، برخی از خدایان گراز و یا خوک و بز نر دریافت می‌کردند (Mallory, p. 130-136). منداییان نیز برای خیرات مردگان خود و نیز رفع نیاز روزانه خود جهت تامین خوراک، حیواناتی را ذبح می‌کنند. این حیوانات باید سالم و رنگ نکرده باشند. حیوان قبل از ذبح، در آب جاری طماشه^۱ و طاهر شود. عمل ذبح توسط یک روحانی یا اشکندا^۲ که رسته پوشیده و رشامه^۳ را انجام داده صورت می‌گیرد. چاقوی ذبح که تمام آن آهن و بسیار برنده است باید در آتش سوزانده شده و سپس شسته شده تا چربی و هر نوع ناپاکی در آن برطرف شود. بر اساس آیین مندایی، گوشت تمام چهارپایان به جز گوسفند نر و گوشت پرندگان شکاری حرام است. مصرف گوشت منداییان بیشتر از غاز، اردک، مرغ و خروس کبوتر و ماهی است که علاقه آنان به گوشت کبوتر و ماهی بیشتر است. از این بین کبوتر در آیین مندایی دارای جایگاه ویژه‌ای است و در بعضی مراسم مثل ذبح برای مندی از گوشت کبوتر استفاده می‌کنند. هنگام ذبح، شخص ذبح‌کننده بوته استغفار می‌خواند و در این بوته از خداوند طلب بخشش می‌کند و می‌داند که یزدان او را می‌بخشد (چحیلی ۱۳۹۷، ۱۶۷).

۵-۱- روایت اسطوره‌ای اهمیت کبوتر در آیین مندایی

حضرت نوح، بسیار سعی کرد تا مردم را به راه راست هدایت کند و جامعه‌ای موفق و موحد به وجود آورد. اما بعد از گذشت سال‌ها مردم دستورات حضرت را اجرا نمی‌کردند و عده‌ای بی‌دینان او را مسخره و استهزاء می‌کردند. تا آن‌جا که حضرت نوح با آن همه بردباری و شکیبایی دست به دعا به درگاه خداوند برداشت و گفت: بار الاهی تا کی این وضع ادامه دارد، و این مردم متعصب اصلاح نمی‌شوند و به سخنان من گوش نمی‌دهند. نمی‌دانم چه کار کنم. در این موقع صدایی به حضرت نوح فرمود: ای نوح برخیز و از چوب درختان سرو و چنار سرزمین لبنان کشتی بزرگی بساز و از هر نوع موجودات زنده روی زمین دو تا دو تا نر و ماده گرد آور و در کشتی سوار کن و آن‌گاه که علامت بلا و مجازات آشکار شد با اهل و خاندان و آنان که به تو گرویده‌اند به کشتی در آی تا در امان بمانید... وقتی علامت آشکار شد نوح به همراه خانواده و کسانی که به او گرویده بودند سوار بر کشتی شدند و خداوند بلا را نازل فرمود... مدت ۱۱ ماه هوا و آب طوفانی و متلاطم بود و بعد از گذشتن یازده ماه هوا صاف گشت و آفتاب ظاهر گردید و آب‌ها فروکش کرد. در این موقع حضرت به کلاغ ماموریت داد که برود و اطراف و اوضاع را بررسی کند و اگر خشکی پدیدار شده خبر دهد. مدت‌ها گذشت و از کلاغ خبری نشد. حضرت نوح به کبوتر گفت برود و ببیند چه بر سر کلاغ آمده است. پس کبوتر به پرواز درآمد و بعد از مدتی برگشت در حالی که شاخه زیتونی را به دهان گرفته بود به حضرت نوح چنین گفت: کلاغ را دیده بر لاشه‌ای نشسته و از آن لاشه می‌خورد و دیگر این‌که همان نزدیکی‌ها خشکی را دیده، همچنین درختان زیتون که شاخه‌ای از آن را به همراه آورد. در این هنگام حضرت نوع به صدا درآمد و کلاغ را نفرین کرد و کبوتر را دعا کرد و برکت داد (گنزا ربا سمت راست). به همین دلیل و این برکت، کبوتر جایگاه ویژه‌ای در مندائیت دارد و علاوه بر ذبح کبوتر برای مندی، طرح معماری نیایشگاه صائبین شوشتر نیز از طرح کبوتر الهام گرفته شده است.

نتیجه‌گیری

بر اساس تعالیم مندائیت، انسان موظف و مکلف به پذیرش مسئولیت خویش در قبال اعمال خود است و هیچکس در روز حساب گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد. از آن‌جایی که فطرت انسان بر اساس تعالیم مندایی از عالم نور به سمت زمین حرکت کرده و جوهر حقیقی انسان رنگ و بوی جهان نور را دارد، انسان مندایی باید طبق تعالیم دینی خود زندگی روزمره خویش را به پیش برده و در حجابی از تعالیم کتب مقدس به اعمال و فرایض آیینی خود اهتمام ورزد. بر طبق نمونه‌های یاد شده و نمونه‌های

۱- شستشوی دینی

۲- اشکندا (شاهد یا پدرخوانده) که در مراسمات دینی و همچنین ذبح دستیار روحانی است.

۳- لغت رشامه از رُشمی به معنای رسم گرفته شده است. رشامه یا وضو عملی است که با تطهیر اعضای انسان همراه است و برای اجرای نماز واجب است.

بیشتری که در این مقاله فرصت پرداختن به آن نبود، می‌توان استناد به این موضوع داشت که زندگی یک مندایی بر طبق تعالیم پیامبرانشان برنامه‌ریزی شده و هیچ مندایی اجازه تخطی از این خطوط قرمز را ندارد. بنابر این داستان‌های اساطیری منداییان تأثیر مستقیم بر شیوه زندگی آن‌ها اعم از خوراک، پوشاک، مراسم عبادی، طهارت و شستشوی ظروف، ذبح و غیره دارند.

منابع

- بهنام، مرتضی، ۱۳۹۴، تقدس آب در اساطیر ایران باستان، شماره ۶۵، صفحه ۳۳۹ تا ۳۶۶
- هرودوت، ۱۳۸۰، تاریخ هرودوت، ترجمه وحید مازندرانی، ج ۱، چ ۲، تهران: افراسیاب، صفحه ۷۶
- اسماعیل‌پور، ابوالقاسم، ۱۳۹۶، اسطوره آفرینش در کیش مانی (با گفتارهایی درباره ادبیات و عرفان مندایی)، تهران: انتشارات چشمه
- شیرالی، عادل، ۱۳۸۹، صابئین راستین، تهران: انتشارات بصیرت، صفحه ۴
- فرش، فرهاد، ۱۳۸۲، آناهیتا در باورهای باستان، چ ۱، تهران: انتشارات حروفیه، صفحه ۶۹
- اسکندری، بهنام، ۱۳۹۸، صابئین مندایی از آغاز تا امروز، چ ۱، یزد: انتشارات سیدعلی‌زاده، صفحه ۱۳۸
- رستمی، حیدرعلی، پژوهش در آیین صابئین مندایی با تکیه بر منابع اسلامی، چ ۱، تهران: سازمان مطالعه و تدوین (سمت)، صفحه ۲۶۸
- ماهنامه بیت مندا، ۱۳۹۳، شماره ۱۴۷، صفحه ۱۳
- لطیف‌پور، صبا، ۱۳۹۴، نامه فرهنگستان ویژه‌نامه شبه قاره، شماره ۴، صفحه ۵۵
- چحیلی، سالم، ۱۳۹۷، درفش، اهواز: انتشارات ترآوا، چ ۱، صفحه ۱۶۷

